

РЕЦЕНЗИЯ

**от проф. д.п.н Дора Левтерова
ПУ „Паисий Хилендарски“**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

„доктор“

в област на висше образование 1.Педагогически науки

1.1. Теория и управление на образованието,

докторска програма “Управление на образованието”

Автор: *Лъчезар Владимиров Африканов*

Тема: *Прилагане на коучинг подходи в развитието на педагогическите екипи*

Научен ръководител: *проф. д-р Галин Цоков, ПУ „Паисий Хилендарски“*

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-1938 от 02.06.2021 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *Прилагане на коучинг подходи в развитието на педагогическите екипи* за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1.Педагогически науки, професионално направление 1.1. Теория и управление на образованието, докторска програма Управление на образованието. Автор на дисертационния труд е Лъчезар Африканов – докторант в редовна форма на обучение към катедра Педагогика и управление на образованието с научен ръководител проф. д-р Галин Цоков от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Лъчезар Африканов комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантът Лъчезар Африканов е завършил средно образование в 1- ва Английска Езикова Гимназия през 2000 г., София със специалност „Английски и немски език“. Завършва ОКС „Бакалавър“ в УНСС - специалност „Международни отношения“ през 2004 г. и ОКС

„Магистър“ в СУ „Св. Климент Охридски“ – специалност „Международни политически отношения“ през 2006 г. През 2015 година получава сертификат за обучение по коучинг от Equinox Partners, София (България). От 2018 г. е редовен докторант в катедра „Педагогика и управление на образованието“ в ПУ „Паисий Хилендарски“. В професионалния му път и опит се отбелязват координатор обучителни програми и образователни продукти към Национална школа по мениджмънт от 2018 г. до сега; консултант в сферата на управление на образователни продукти, учител и коуч от 2014 г. до сега; член на комисията за иновативни училища към МОН от 2019 г. до сега; национален експерт за България в Европейска мрежа „CareersNET“ от 2017 г. до сега; Началник отдел „Подкрепа за образователни политики“ към Център за развитие на човешките ресурси през 2014 г.; експерт „Образователни проучвания и планиране“ към Център за развитие на човешките ресурси от 2006 г. до 2014 г. с основни области на професионална дейност: международни мисии, европейски и национални проекти – разработване на проекти, управление, обучение и фасилитиране; като консултант за ELGPN - Европейската мрежа за кариерно консултиране през целия живот, член на Националната делегация; Националният институт за обучение на директори и учители - консултант в проект за обучение на директори по писане на проекти, образователни проучвания и планиране като национален координатор на мрежата Евридика в България и отговарящ за анализиране на въздействието на Програмата „Учене през целия живот“ в България и нейните секторни програми на всички нива на образованието и обучението.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели

и задачи

Актуалността на тематиката на дисертационния труд е безспорна. Образователното лидерство е актуален и перспективен сложен конструкт. За неговото ефективно реализиране с развитие на висока екипна ефективност е удачно приложението на коучинг подхода. Значим фактор за качеството на образователния процес е свързан ефективните взаимодействия на училищните директори с отделни педагогически екипи. Разнообразните взаимодействия са детерминирани от мултифункционалните роли на училищните директори. Коучинг лидерството е необходимо да се диференцира от консултирането, наставничеството и терапевтичните интервенции. Същевременно коучингът не е просто „треньорство“. От многообразните коучинг модели е необходимо да се избират най-целесъобразните съобразно спецификата на образователната организация. В тези акту-

ални научни пространства, докторантът Африканов внася научни търсения и анализи, като извежда и области на коучинг компетентностите.

4. Познаване на проблема

Докторантът познава проблематиката на дисертационната разработка като интерпретира всички познати нему научни източници. В анализите по тематиката ясно личи авторското отношение и лична позиция на докторанта. Африканов не само се позовава на отделни научни разбирания за коучинг подходи и коучинг модели, но внася и собствени мнения за развитието на тенденции за коучинг практиките в педагогическите екипи. Интерпретира с вещина проблематиката за педагогическите екипи и педагогическата ефективност с внасяне на коучинг подходи.

5. Методика на изследването

Избраната методика на изследване позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Методиката на изследване е конструирана от *теоретичен анализ*, изследователски методи, включващи *онлайн анкетно проучване* с 43 айтема, насочено към образователни лидери и педагогически специалисти (потенциални бъдещи образователни лидери) в България относно теми, свързани с лидерство, екипи и коучинг и практиките за развитие на професионални екипи в сферата на училищното образование и *конструиране и апробиране на обучителен курс*, който има за цел да обучи бъдещи и настоящи образователни лидери в прилагането на коучинг лидерство като подход, с акцент върху развитието на ефективни екипи.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран в три глави и е разработен в обем от 201 страници, от които 46 страници приложения и 14 страници ползвана литература. В подкрепа на изложението са включени 12 графики и 16 таблици. Използваната библиография е представена от общо 150 източника, от които на български език са 30 и 120 на английски език. Приложенията са 4 на брой.

В първата глава се представят теоретичните основи на коучинга и неговото прилагане в училищната организация. Внася се анализ на същността и основни характеристики на коучинга, произхода на понятието коучинг, връзката на коучинг с други сродни области на знания и приложения, основни коучинг принципи. Специален фокус е поста-

вен на областите на коучинг компетентностите и професионалните акредитиращи организации. В отделни параграфи са представени и тълкувани основните коучинг модели: „GROW“; „CLEAR“; „OSKAR“; „ABCDE“; модел на позитивната оценка; модел на трансперсоналния коучинг. Анализирани са тенденции в развитието на коучинг моделите, основни коучинг техники и инструменти. Проблематиката за коучинга е разгледана през призмата на коучинга в съвременното управление и в училищната организация. В унисон с театиката на дисертационния труд, докторантът Африканов анализира коучинга за професионално развитие на педагогически специалисти и за развитието на образователни лидери.

Втората глава описва на изграждането и развитието на педагогически екипи в училищната организация. Интерпретирани са същност на екипите и модели на екипно развитие, същността на екипна ефективност с изведени критерии за оценка като са разгледани различни модели и класификации. Прецизен анализ е направен на екипите и екипна дейност в българското училищно образование, и на коучинга за развитие на педагогическите екипи. Спокойно може да се твърди, че Африканов прави първи успешен опит в България за предлагане на рамка от критерии за ефективност на училищните екипи и за утвърждаване на коучинга като подходящ лидерски екип за постигане и поддържане на ефективност във всички съществуващи форми на екипна дейност в българското училище.

С интерпретациите на принципите и моделите на коучинга в педагогическите екипи докторантът Африканов в неусетна и логическа последователност извежда съдържателната рамка на емпиричното изследване.

В третата глава е посветена на дизайна и анализа на емпиричното изследване. Обектът и предметът на изследването са изведени акуратно. Целта на изследователските задачи съответства на дисертационната тематика. Поставените шест изследователски задачи кореспондират в логично следствие с целта на изследването. Основните хипотези на изследването са очертани ясно и извеждат коректни допускания. Методите на изследване са описани научно елегантно. Участниците в емпиричното изследване са 193 представители на целевите групи. Извадката е хомогенна по отношение на пол, образование и квалификация. Същевременно е налице широко-обхватно представяне на различни типове училища, населени места и професионален опит на участниците, което е предпоставка за пълнота на получената цялостна картина относно изследваните теми. В пилотния обучителен курс са взели участие педагогически специалисти и образователни лидери,

участвали в анкетното проучване като се включват 16 професионалисти от цялата страна от различен тип училищни организации, предимно общински училища от 10 населени места. Групата е хомогенна по отношение на пол, образование и професионална квалификация като са представени равномерно хора с различен опит, което дава възможност да се видят повече гледни точки. Сред обучаемите преобладават директорите и заместник директорите, които са формални лидери. Основните етапи на изследването (подготовка, изпълнение и анализ на резултатите) и периода на изследването от юли – декември 2020 г. са описани детайлно.

Резултатите от анализа на данните, събрани чрез онлайн анкетно проучване са представени, анализирани и обобщени в четири области коучинг подход, коучинг лидерство, екипна дейност и сътрудничество между педагогическите специалисти, лидерски подход за развитие на педагогически екипи.

Представен е детайлно процеса по създаване и апробиране на авторски обучителен курс „Въведение в коучинг лидерство“ като основните съдържателни и практически области са обобщени в табличен вид с представени информационна и практическа част на изведените теми: същност на коучинг лидерството, ефективният екип в образователна среда, ефективни екипни срещи в образователна среда. След провеждане на обучителния курс е изведена онлайн обратна връзка в четири области: общо разбиране за коучинг подхода, коучинг лидерството и неговото прилагане в училищна среда; основни умения на коучинг лидерството (присъствие тук и сега; активно слушане; задаване на силни въпроси; даване на обратна връзка) и лидерска увереност; общо разбиране за критериите и условията за постигане на екипна ефективност в училищна среда и мотивация за последващо използване на коучинг подхода.

В заключението са направени изводи и констатации за поставените хипотези, които са доказани чрез емпиричното изследване.

Положително впечатление прави извеждането на връзка на дисертационната проблематика с настоящата ситуация в която се намират образователните системи по време на пандемични условия. В този контекст са очертани са възможности за бъдещо развитие на коучинга в средното и във висшето образование.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите на дисертационния труд са обособени в две пространства: научно-теоретично пространство с три приноса и практико-приложно пространство с два прино-

са. Напълно приемам научно-теоретичните приноси, които дисертационния труд на докторанта Африканов внася за развитие на научното знание в сферата на коучинга и развитието на екипната ефективност от гледна точка на възможностите за интегриране в подкрепа на българското училищно образование; за възможностите на коучинга като подход за развитие на ефективни екипи от страна на бъдещите и настоящи образователни лидери в българското училищно образование; за проучване на готовността и нагласите сред бъдещи и настоящи образователни лидери относно възприемането на нов подход към развитие на екипна ефективност. Безрезервно приемам и практико-приложните приноси за първенство на конструиране и апробиране на обучителен курс в областта на коучинг лидерството за нуждите на бъдещи и настоящи училищни лидери в България, както и за изготвяне на алгоритъм, който позволява по-широко навлизане на коучинга в подготовката на образователните лидери.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът е приложил пет статии в съавторство и едно участие в колективна монография публикации. От статиите две са с импакт фактор, една е в реферирано списание и три от тях са на английски език. Участието в колективната монография е свързано с дисертационния труд по отношение на обмена на иновациите в българското образование и промяна на училищната култура.

Във всички публикации личи ярко открито авторско мнение на докторанта, личната му убеденост и дори емоционална пристрастеност към проблематиката.

9. Лично участие на докторанта

Научният ентузиазъм на докторанта Лъчезар Африканов е намерил в дисертационната разработка пълно покритие с интерпретацията на научна литература, провеждането на оригинално емпирично изследване и добросъвестното научно анализиране на получените резултати, тяхното обобщение и приноси към теорията и практиката на коучинга подходите в педагогическите екипи. Приносите притежават значима оригиналност и иновативност.

Нямам никакво съмнение че дисертационния труд е авторски, лично дело на докторанта и е реализиран с негово лично участие. Личният принос на докторанта е неоспорим.

10. Автореферат

Авторефератът е направен според изискванията на правилниците на ЗРАСРБ и на ПУ „Паисий Хилендарски“. Авторефератът в композиционен и в съдържателен план коректно отразява разработения дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки към дисертационния труд.

12. Лични впечатления

Познавам докторанта Лъчезар Африканов като докторант в катедра „Педагогика и управление на образованието“. Като докторант е инициативен, вдъхновен и амбициозен изследовател, с научно любознателен взор към неоткрити пространства на коучинга в образованието и ефективността на педагогическите екипи.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Към докторанта Лъчезар Африканов отправям препоръка: дисертационния труд да бъде публикуван като монографично издание, тъй като избраната методика и особено обучителния курс „Въведение в коучинг лидерство“ могат да намерят приложение в педагогическата практика, а изведения теоретичен анализ и анализът на получените резултати да бъдат полезни за подготовката и квалификацията на настоящи и бъдещи образователни лидери.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Педагогически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантът Лъчезар Владимиров Африканов **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специ-

алност Управление на образованието като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Лъчезар Владимиров Африканов в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.1. Теория и управление на образованието, докторска програма “Управление на образованието”.

01. 09. 2021 г.

Изготвил становището:
(Проф. дпн Дора Левтерова)